

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ Επιστημονικές και ουμανιστικές απόψεις του επαγγέλματος

Δρ Δημήτρης Σ. Ιατρίδης

*Τακτικός Καθηγητής Κοινωνικού Σχεδιασμού
Πανεπιστημίου Boston College, ΗΠΑ*

Μετάφραση κειμένου

Ελένη Σπέντζα (Κοινωνική Λειτουργός)

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Κοινωνική Εργασία, όπως και τα άλλα συναφή επαγγέλματα στις σύγχρονες Δυτικές Κοινωνίες, υποστηρίζεται ότι μπορεί να είναι ταυτόχρονα επιστημονική και ανθρωπιστική¹. Από ιστορική άποψη, η κοινωνική εργασία και τα άλλα επαγγέλματα που έχουν σχέση με την παρέμβαση για αλλαγή, όπως π.χ. η ψυχολογία, η ψυχιατρική και ο πολεοδομικός σχεδιασμός, έχουν διαμορφωθεί από δύο κυρίως πνευματικές παραδόσεις: την δυτική πίστη στην ορθολογιστική σκέψη και στην επιστήμη, σύμφωνα με την οποία η κοινωνική εργασία θεωρείται ως μια δεσμοδετημένη εφαρμογή των μεθόδων και των ευρημάτων της επιστήμης, για την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων. Παράλληλα, εξίσου σημαντική υπήρξε και η προγενέστερη παράδοση της κοινωνικής αναμόρφωσης, η οποία θεωρεί την κοινωνική εργασία και τις ανθρωπιστικές - ηθικές δεσμεύσεις της ως μέσο για την βελτίωση της κοινωνίας και της δημόσιας πολιτικής της².

Η πρώτη παράδοση, βασισμένη στον ορθολογισμό, στον εμπειρισμό, στο (λογικό) δεκτικισμό και κατά ένα τρόπο στον πραγματισμό, θεωρεί ότι ο επαγγελματίας κοινωνικός λειτουργός που ασκεί εφαρμοσμένη κοινωνική επιστήμη, πρέπει να είναι αφοσιωμένος: α) σε ένα τεχνικό μοντέλο που είναι βασισμένο στον ορθολογισμό, το οποίο εμμένει στην εμπειρική, αντικειμενική, απροκάλυπτη και ελεύθερη από αξίες προσεκτική συλλογή και ανάλυση των δεδομένων και β) στους αυστηρούς κανόνες της επιστημονικής μεθόδου.

Η δεύτερη παράδοση βασισμένη σε ανθρωπιστικές και κανονιστικές αξίες, θεωρεί ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί θα πρέπει να τάσσονται ιδεολογικά υπέρ της αλλαγής, της αναμόρφωσης, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ισότητας· και επίσης ότι πρέπει να προάγουν τα συμφέροντα των ατόμων με τα οποία ασχολούνται, των πληθυσμιακών ομάδων που βρίσκονται σε κίνδυνο, και γενικότερα το κοινό συμφέρον της κοινωνίας. Η πρώτη παράδοση εξισώνει επιστήμη και ιδεολογία με την απουσία αξιών· η δεύτερη παράδοση ενδιαφέρεται για τις αξίες, την ιδεολογία και τους ηθικούς στόχους της κοινωνίας. Βρίσκονται σε αντίθεση οι δύο αυτές παραδοσιακές στάσεις; Ποιά είναι η σημασία της επαγγελματικής και επιστημονικής αντικειμενικότητας έναντι των αξιών και των ιδεολογικών δεσμεύσεων στην πρακτική της κοινωνικής εργασίας; Μπορούμε να συμβιβάσουμε επιστημονικές και ανθρωπιστικές προσεγγίσεις με την πρακτική της κοινωνικής εργασίας; Αυτά τα βασικά ζητήματα αναλύονται στην εργασία αυτή³.

2. Επιστημονική και Ιδεολογική Διερεύνηση

Δύο σχολές σκέψης που ασχολούνται με το πρόβλημα αυτό έχουν επηρεάσει την πρακτική της κοινωνικής εργασίας. Η πρώτη εξισώνει την επιστήμη με την αντικειμενικότητα ή την απουσία αξιών⁴. Απορρίπτει την τελεολογική συνάφεια σαν μέθοδο διερεύνησης των κοινωνικών επιστημών (εξηγήσεις των κοινωνικών διαδικασιών με αναφορά σε ένα σκοπό-αποτέλεσμα, το οποίο ισχυρίζονται ότι υπηρετούν) και δηλώνει ότι οι αξίες είναι υποκειμενικές και άσχετες, και επομένως εξωγενείς προς τα επιστημονικά όρια. Ας πάρουμε για παράδειγμα τις οικονομικές επιστήμες. Τα περισσότερα εγχειρίδια των οικονομικών επιστημών αποκλείουν τις αξίες και την επιλογή των στόχων και τις μεταδίνουν στα πεδία ηθικολογίας και της χάραξης πολιτικής, ενώ επικεντρώνονται στην επίλυση των προβλημάτων με αποκλειστικό μέλημα την προσαρμογή των μέσων προς ένα δεδομένο στόχο.

Σύμφωνα με αυτή τη σχολή σκέψης, η απουσία αξιών έχει ποικίλες σημασίες. Μπορεί να σημαίνει ότι οι εφαρμοσμένες κοινωνικές επιστήμες και η κοινωνική εργασία δύναται να αποκλείουν επιτυχώς ιδεολογικές ή «μη επιστημονικές» παραδοχές· ότι δεν θα πρέπει να κάνουν αξιολογικές κρίσεις αναφορικά με εμπειρικές μαρτυρίες· ότι οι αξιολογικές κρίσεις θα πρέπει να περιορισθούν στην περιοχή της τεχνικής ικανότητας του κοινωνικού επιστήμονα· ότι οι κοινωνικοί επιστήμονες θα πρέπει να δηλώνουν ξεκάθαρα τις προσωπικές τους αξίες· ότι οι κοινωνικοί επιστήμονες θα πρέπει να αποφεύγουν να υποστηρίζουν ιδιαίτερες αξίες· και ότι τέλος οι κοινωνικοί επιστήμονες θα πρέπει να παραμένουν αδιάφοροι προς τις ηθικές διαστάσεις της εργασίας τους.

Μια άλλη σχολή σκέψης υποστηρίζει εν τούτοις, ότι είναι σχεδόν ουτοπιστικό, ανεφάρμοστο και ανεπιθύμητο να θεωρούμε ότι οι κοινωνικές επιστήμες και η κοινωνική εργασία μπορούν να υπάρξουν έξω από την ιδεολογία και την αξιολόγηση. Το επιχείρημα διατυπώνει ότι η επιστημονική και ορθολογιστική παράδοση δεν ευρίσκεται μέσα σε ένα κενό αξιών⁵ (ιδεολογία), αφού ξεκινά από υποκειμενικές επιλογές φορτωμένες με αξίες· και ακόμη ότι ο ορθολογισμός αποτελεί αφ' εαυτού μια αξία, μια επιλογή, πράγμα που σημαίνει ότι δεν εφαρμόζει για τον εαυτό του τα αυστηρά κριτήρια που προτείνει για τις άλλες πηγές γνώσης· και ότι στην πραγματικότητα τα γεγονότα γίνονται αντιληπτά σύμφωνα με τη σημασία που αποδίδονται σε αυτά από τους ίδιους τους παρατηρητές. Η σχολή αυτή ισχυρίζεται ότι εάν ήταν αναγκαίο να κατανοήσει κανείς και να περιγράψει τον κόσμο χωρίς αξίες προκειμένου να είναι «επιστημονικός», τότε η ίδια η επιστήμη θα ήταν σχεδόν αδύνατη.

Παρά τους προσωπικούς ισχυρισμούς του κοινωνικού λειτουργού ότι η πρακτική του είναι απελευθερωμένη από αξίες και βασίζεται σε ουδετερότητα, οι αξίες ενδέχεται να παρεισφρύουν στην επαγγελματική πρακτική εν αγνοία του. Σε ορισμένα θέματα κοινωνικής πολιτικής, η σχολή αυτή, αξιώνει επίσης ότι δεν θα έπρεπε να παραμένει κανείς ουδέτερος. Είναι δυνατόν τα επαγγέλματα να μένουν αδιάφορα στο στόχο των Ναζί να εξολοθρεύουν ανθρώπινα όντα, απλά και μόνο διότι ο στόχος τους είναι φορτισμένος με αξία και βρίσκεται πέρα από τα όρια ενός τεχνητού μοντέλου βασισμένου στον ορθολογισμό; Εν συντομία, υποστηρίζεται ότι αυτό το μοντέλο, το βασισμένο στον ορθολογισμό, λειτουργεί καλά στο να επιλέγει τα πλέον αποτελεσματικά μέσα για να φτάσει σε ένα δεδομένο στόχο, αλλά στην πραγματικότητα το μοντέλο είναι αδιάφορο ή ανεπαρκές στο να

καθορίζει ποιός θα πρέπει να είναι ο στόχος. Η σύγχρονη τεχνολογία έχει γίνει η επιστήμη που προσαρμόζει τα μέσα στην επίτευξη των σκοπών - αδιαφορώντας για την επιλογή των στόχων. Η σχολή αυτή ενδαρρύνει την επιστημονική μέθοδο, ενώ συγχρόνως καταδεικνύει την ανεπάρκειά της στο να ελέγχει αυτό το τεχνικό ορθολογιστικό μοντέλο, έτσι ώστε να βελτιωθεί η επιλογή των κοινωνικών στόχων. Αυτό που υπογραμμίζεται είναι ότι μια τεχνολογία στερημένη στόχων και ελεύθερη από αξίες ενδέχεται να προσφέρει αρνητικές υπηρεσίες στην ατομική και στην κοινωνική ευημερία.

3. Επιπτώσεις του μοντέλου που βασίζεται στον ορθολογισμό

Το τεχνικό ορθολογιστικό μοντέλο⁶, δηλαδή η εφαρμογή της επιστημονικής εργασίας αποτελεί την κληρονομιά του θετικισμού και της θετικής επιστημολογικής πρακτικής.

Ο Θετικισμός γεννήθηκε από την ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας και σαν κοινωνικό κίνημα αποσκοπούσε στην εφαρμογή των επιτευγμάτων της επιστήμης και της τεχνολογίας για την ευημερία του ανθρωπίνου γένους. Κατά το τέλος του 19ου αιώνα ο θετικισμός έγινε όχι μόνο ο κυρίαρχος τρόπος σκέψης, αλλά ενσωματώθηκε επίσης στη σύγχρονη πανεπιστημιακή δομή, στην εκπαίδευση, στις κοινωνικές επιστήμες και στα επαγγέλματα, συμπεριλαμβανομένης και της πρακτικής της κοινωνικής εργασίας.

Η επιστημονική θεώρηση του κόσμου κυριάρχησε κατά τον 18ο αιώνα. Ο Bacon και ο Hobbs θεώρησαν ότι η ανθρωπίνη πρόοδος θα επιτυγχάνετο με την υποταγή της επιστήμης στη δημιουργία μίας τεχνολογίας ικανής να εκπληρώσει ανθρωπίνους σκοπούς. Η ιατρική αναμορφώθηκε σε μια καινούργια μορφή επιστημονικής τεχνικής για τη διατήρηση της υγείας. Η κοινωνική εργασία και τα άλλα επαγγέλματα αργότερα ακολούθησαν το ιατρικό πρότυπο εκπαίδευσης και πρακτικής.

Οι τρεις βασικές αρχές του θετικισμού υποστήριζαν ότι: α) η εμπειρική επιστήμη δεν είναι απλά μια μορφή γνώσης, αλλά η μόνη θετική πηγή γνώσης του κόσμου, β) ο εμπειρισμός απαλλάσσει το ανθρωπινό πνεύμα από το μυστικισμό, τη δεισιδαιμονία και άλλες μορφές ψευδο-γνώσης, γ) ένα τεχνικό πρόγραμμα μπορεί να επεκτείνει την επιστημονική γνώση και τον τεχνικό έλεγχο στην ανθρωπίνη κοινωνία, έτσι ώστε η τεχνολογία να μην είναι αποκλειστικά μηχανική ή χημική αλλά πρωταρχικά πολιτική και ηθική⁷.

Η γνώση της επαγγελματικής πρακτικής, εντούτοις, θεωρείται ακόμη σαν γνώση κυρίως της σχέσης των μέσων προς τους σκοπούς. Με δεδομένη τη συμφωνία ως προς τους σκοπούς, το ερώτημα «πώς θα έπρεπε να ενεργήσω» θα μπορούσε να περιοριστεί σε ένα καθαρά τεχνικής φύσεως ερώτημα ως προς τα καταλληλότερα μέσα για την επίτευξη του σκοπού. Διαφωνίες σχετικά με τα μέσα, μπορούν να επιλυθούν με αναφορά στα στοιχεία που αφορούν τα πιθανά μέσα, τις σχετικές συνέπειές τους και τις μεθόδους σύγκρισης αυτών σε σχέση προς τους επιλεγμένους σκοπούς δράσης. Η ιατρική και η μηχανική και ο επαγγελματισμός επέτυχαν σημαντικές επιτυχίες στην προσαρμογή των μέσων προς τους στόχους -και η ανθρωπότητα ωφελήθηκε από τις μαζικές γρήγορες βελτιώσεις στο επίπεδο ζωής από τεχνική άποψη.

Εντούτοις, στην επαγγελματική πρακτική καθώς και στην πρακτική της κοινωνικής εργασίας ανακύπτουν προβλήματα όταν βασιζόμαστε αποκλειστικά στο τεχνικό ορθολογιστικό μοντέλο. Τότε η ηθική και οι ηθικές δεσμεύσεις ενός επαγγέλματος εξαιρούνται από την επιστημονική διερεύνηση -και το ίδιο συμβαίνει με τη δόμηση και διατύπωση του προβλήματος.

Στην καθημερινή πρακτική, η δράση είναι κανονιστική, οι αξίες αποτελούν ένα αναπόσπαστο τμήμα της ατομικής και κοινωνικής συμπεριφοράς και τα προβλήματα δεν παρουσιάζονται σαν δεδομένα. Πρέπει να προσδιοριστούν από καταστάσεις συγκεκριμένες, δύσκολες, αβέβαιες και μοναδικές. Τα προβλήματα δεν υπάρχουν παράμερα και περιμένουν να επιλυθούν. Η φτώχεια, για παράδειγμα, δεν συνιστά ένα πρόβλημα σε μια κοινωνία που πιστεύει ότι «φτωχοί υπάρχουν πάντα ανάμεσά μας» ή ότι «οι φτωχοί έχουν ακριβώς ό τι τους αξίζει». Η ανεργία μπορεί να θεωρηθεί σαν μια «κατάσταση» παρά σαν ένα «πρόβλημα» αν θεωρηθεί ότι είναι απλώς μια αύξηση στην κλίμακα των τιμών. Ακόμη και όταν ένα πρόβλημα έχει δομηθεί ή διατυπωθεί είναι δυνατόν, να διαφύγει από τις κατηγορίες της εφαρμοσμένης επιστήμης ιδιαίτερα όταν παρουσιάζεται σαν μοναδικό και ασταθές -διότι ο τεχνικός ορθολογισμός βασίζεται στην καθολικότητα και στην κοινή αποδοχή των στόχων. Μέσω της μη τεχνικής διαδικασίας διατύπωσης του προβλήματος, κυρίως, μπορούν οι κοινωνικοί λειτουργοί, οι ψυχίατροι, οι πολεοδόμοι και οι κοινωνικοί σχεδιαστές, να οργανώσουν και να διευκρινίσουν τους στόχους που θα πρέπει να επιτευχθούν και να κατανοήσουν την ατομική και την κοινωνική συμπεριφορά.

Οι επαγγελματίες επιλύουν συγκρουόμενους στόχους με ένα είδος διερεύνησης που δεν εμπίπτει στο μοντέλο του τεχνικού ορθολογισμού. Με λίγα λόγια είναι το έργο της διατύπωσης του προβλήματος που δημιουργεί τις απαραίτητες συνθήκες για την πρακτική του τεχνικού ορθολογιστικού μοντέλου (προτύπου).

Αυτός ο κρίσιμος περιορισμός της επιστημονικής αυστηρότητας δέτει ένα δεμελιώδες δίλημμα στην πρακτική της κοινωνικής εργασίας. Επαγγελματίες που βασίζονται αποκλειστικά στην επιστημονική μεθοδολογία, πρέπει συχνά να περιορίζουν τη δουλειά τους σε τεχνικά θέματα προσαρμογής των μέσων σε δεδομένους στόχους -μέλημα το οποίο είναι σχετικά επουσιώδες για τα άτομα και γενικότερα για την κοινωνία. Προβλήματα που έχουν σχέση με στόχους και με επαγγελματικές ηθικές δεσμεύσεις, οι οποίες έχουν μέγιστο κοινωνικό ενδιαφέρον, είναι συχνά πέραν της αρμοδιότητας της αυστηρής μεθοδολογίας και επομένως πέραν της πρακτικής της κοινωνικής εργασίας που είναι ανεπηρέαστη από αξίες. Οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί αντιμετωπίζουν συνεπώς το εξής δίλημμα:

- α) να περιορίζουν την πρακτική τους στα λιγώτερο σημαντικά προβλήματα, προσαρμόζοντας τα μέσα στους στόχους (στις περιπτώσεις αυτές η εφαρμογή του τεχνικού ορθολογιστικού μοντέλου μπορεί να είαι αυστηρή).
- β) ή να ενδιαφέρονται για περισσότερο σημαντικά κοινωνικά θέματα (στόχους) και για τη διατύπωση προβλημάτων, οπότε ξεπερνούν το πλαίσιο αρμοδιότητας του τεχνικού μοντέλου.

Η αδιαφορία ως προς τους στόχους, τις αξίες και τη διατύπωση του προβλήματος, καταλήγει επίσης σε ακούσιες και ανεπιθύμητες επιπτώσεις της τεχνολογίας στην κοινωνική ευημερία. Δύο παράδοξα, γνωστά στην σύγχρονη βιβλιογραφία ανάπτυξης⁸ αποδεικνύουν αυτό το ζήτημα. Η πρώτη είναι ότι όσο περισσότερο αναπτυγμένη είναι η τεχνολογία τόσο σκληρότερα δουλεύουμε. Ο Αριστοτέλης υποστήριξε ότι οι δούλοι δεν θα ήταν αναγκαίοι εάν υπήρχαν αυτόματες μηχανές. Τώρα έχουμε τέτοιες μηχανές. Τα εργοστάσια έχουν αυτοματοποιηθεί και εργάζονται χωρίς εργάτες, μόνο με ελάχιστους τεχνικούς. Τα ρομπότ κάνουν την εργασία των ανθρώπων. Παρόλα αυτά όμως είμαστε αναγκασμένοι να δουλεύουμε περισσότερες ώρες. Μελέτες δασόβιων και πρωτόγονων, των οποίων οι

συνθήκες μοιάζουν με αυτές των αρχαϊκών κοινωνιών, δείχνουν ότι εργάζονται 15-20 ώρες την εβδομάδα ή 2-3 ώρες την ημέρα αφιερώνοντας τις υπόλοιπες σε κοινωνικές εκδηλώσεις, στην οικογενειακή ζωή και στον ελεύθερο χρόνο. Σε γενικές γραμμές έτσι έχουν ζήσει όλοι οι άνθρωποι στον πλανήτη μας για χρονικό διάστημα πάνω από το 90% της ιστορίας του ανθρώπινου γένους. Η τεχνολογική επανάσταση το άλλαξε αυτό, οι άνθρωποι έγιναν περισσότερο παραγωγικοί, αλλά η τεχνολογία τους ανάγκασε να εργάζονται περισσότερο.

Το δεύτερο παράδοξο είναι ότι όσο περισσότερο παράγουμε τόσο περισσότερο πεινάμε. Τα 3/4 των 5 δισεκατομμυρίων του παγκόσμιου πληθυσμού, ζουν στις χώρες του Τρίτου Κόσμου που ονομάζονται υπανάπτυκτες και φτωχές. Το 60% του πληθυσμού του Τρίτου Κόσμου είναι άνεργο ή υποαπασχολείται. Το κατά κεφαλή εισόδημα είναι μεταξύ 100-200 δολλάρια συγκριτικά με το πάνω από 12.000 δολλάρια κατά κεφαλή εισόδημα στις ΗΠΑ. Η ανεπάρκεια θερμίδων στο Εθνικό διαιτολόγιο είναι 20% στην Αιθιοπία και 24% στο Τσάντ, ενώ το πλεόνασμα θερμίδων στην Ελλάδα είναι 30% και 38% στις ΗΠΑ. Ο μέσος όρος ζωής είναι 38-41 (Αιθιοπία), 43-45 (Τσάντ) σε σύγκριση με 70-73 (Ελλάδα) και 70-78 (ΗΠΑ). 500 εκατομμύρια άνθρωποι υποφέρουν από υποσιτισμό και 40.000 παιδιά πεθαίνουν καθημερινά από ασθένειες που οφείλονται σε κακή διατροφή και έλλειψη ιατρικής φροντίδας. Το πρόβλημα δεν είναι τόσο ο υπερ-πληθυσμός γιατί παράγονται αρκετά τρόφιμα για τη χορήγηση των 2.000 θερμίδων αναγκαίων για συντήρηση. Επιπλέον, ιδιαίτερα μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο τα τρόφιμα αυξήθηκαν περισσότερο από τον πληθυσμό. Το πρόβλημα είναι μάλλον η ανεπαρκώς κατανομημένη τεχνολογία, ανεπαρκής εφαρμογή της τεχνολογίας για κοινωνικούς στόχους και η τεχνολογία που δημιουργεί άδεια κοινωνικές ανισότητες. Για παράδειγμα οι σύγχρονες αγροτικές επιχειρήσεις σε όλον τον κόσμο έχουν τροποποιήσει την παραγωγή τους από προϊόντα περιορισμένης τοπικής κατανάλωσης, σε προϊόντα που ανταλλάσσονται με χρήμα και εξάγονται σε παγκόσμιες αγορές. Στο Μεξικό και σε άλλες υποανάπτυκτες χώρες, οι αγρότες έτρεφαν τις οικογένειές τους επί αιώνες καλλιεργώντας αραβόσιτο και φασόλια, ένα συνδυασμό σωστό διαιτητικά. Στις τελευταίες δεκαετίες, αγροτικές επιχειρήσεις πλούσιων γαιοκτημόνων από ΗΠΑ και Μεξικό κυρίως, αγόρασαν τους μικρούς κλήρους, δημιούργησαν μεγάλες επιχειρήσεις και εφάρμοσαν προηγμένη τεχνολογία και καλλιεργώντας φρούτα και λαχανικά για την Αμερικανική αγορά. Η τεχνολογική μεταβολή ήταν επικερδής μεν για τις μεγάλες επιχειρήσεις και τους γαιοκτήμονες, αλλά καθώς οι μηχανές αντικατέστησαν την ανθρώπινη εργασία, δημιουργήθηκε ανεργία και πείνα στους αγρότες. Οι περισσότεροι από αυτούς κατά εκατομμύρια μετανάστευσαν στην πόλη του Μεξικού και σε άλλα μεγάλα αστικά κέντρα, τα οποία δεν μπορούν πλέον να αντέξουν την πίεση του πλεονάζοντος πληθυσμού για εργασία, υπηρεσίες και εξοπλισμό. Οι εκτοπισμένοι αγρότες κατοίκησαν σε παράγκες και στερήθηκαν την δυνατότητα τακτικής απασχόλησης με ικανοποιητική αμοιβή. Άλλοι μετανάστευσαν παράνομα στις ΗΠΑ όπου παραπέφθηκαν στην δικαιοσύνη ή απελάθηκαν ή έγιναν αντικείμενα εκμετάλλευσης από εποχιακούς εργοδότες.

4. Επιπτώσεις ενός ιδεολογικού πλαισίου αναφοράς

Η Κοινωνική Εργασία και τα άλλα σύγχρονα επαγγέλματα που έχουν σχέση με παρέμβαση για κοινωνική αλλαγή, χρησιμοποιούν το τεχνικό μοντέλο που βασίζεται στον ορθολογισμό, κυρίως, για την προσαρμογή των μέσων προς τους σκοπούς. Τα επαγγέλματα

αυτά χρησιμοποιούν ιδεολογικές προσεγγίσεις⁹ κυρίως για την επιλογή των σκοπών, για τη διατύπωση του προβλήματος και για το σχεδιασμό πολιτικής, δηλαδή σε θέματα που δεν πιάνει το ορθολογιστικό μοντέλο. Η ιδεολογία χρησιμοποιείται ωστόσο με έναν τρόπο συγκεκριμένο, πειθαρχημένο και αυστηρό, παρά με έναν τρόπο που εκφράζει ένα προσωπικό, υποκειμενικό πιστεύω. Στην ορατή της μορφής η ιδεολογία στην καθημερινή πραγματικότητα και στην πρακτική της κοινωνικής εργασίας είναι η επικρατούσα δημόσια πολιτική, η προγραμματική πολιτική της κοινωνίας και η δεσμική της οργάνωση.

Στα επαγγέλματα των κοινωνικών επιστημών, ωστόσο, η ιδεολογία χρησιμοποιείται με ποικίλλους τρόπους και είναι μια από τις πιο πολυσυζητημένες έννοιες. Στην πιο ευρεία της έννοια η ιδεολογία μπορεί να οριστεί σαν «πιστεύω», στάσεις και απόψεις που διαμορφώνουν ένα συγκεκριμένο σύνολο. Στην βιβλιογραφία των κοινωνικών επιστημών ο όρος έχει χρησιμοποιηθεί με τρεις βασικές έννοιες¹⁰. Η ιδεολογία μπορεί να αναφέρεται σε:

Πολύ συγκεκριμένες κατηγορίες πιστεύω: Για παράδειγμα, στην Αμερικάνικη βιβλιογραφία πολιτικών επιστημών, η ιδεολογία ορίζεται ως ένα πλέγμα ιδεών οργανωμένο γύρω από μερικές κεντρικές αξίες (τέτοιες όπως φασισμός, σοσιαλισμός, κομμουνισμός, καπιταλισμός, εθνικισμός). Έτσι, οριζόμενη η ιδεολογία καταδεικνύει ένα ιδιαίτερο πολιτικό προσανατολισμό, πολιτικό κόμμα ή πολιτική θεωρία -ένας λαός είναι δημοκρατικός, σοσιαλιστικός, ρεπουμπλικανικός, ή άλλες πολιτικές αποχρώσεις.

Με αυτό το νόημα η ιδεολογία αφορά συγκεκριμένες πολιτικές ιδέες και πιστεύω, μια προσωπική ή ομαδική επιλογή, ένα υποκειμενικό -πιστεύω, μια συγκεκριμένη ιδέα από την οποία διακατέχονται τα άτομα.

Ένα σύνολο πεποιθήσεων, που μπορεί με κάποια έννοια να καλύπτει κάθε τι από επιστημονική Γνώση μέχρι Θρησκεία, μέχρι καθημερινές δοξασίες για ορδή συμπεριφορά ανεξάρτητα του αν οι πεποιθήσεις αυτές είναι πραγματικές ή γευτικές. Η θεωρία αυτή βρίσκεται στην Κοινωνιολογία της Γνώσης (η μελέτη της αιτιότητας των σχέσεων μεταξύ Γνώσης και μιας κοινωνικής βάσης). Το κεντρικό σημείο της άποψης αυτής είναι ότι όλες οι δοξασίες είναι κοινωνικά καθορισμένες κατά τον Α ή Β τρόπο -ανεξάρτητα του ποιός είναι ο σημαντικότερος καθοριστικός παράγων (π.χ. τα οικονομικά, η κοινωνική δομή, η κοινωνική τάξη ή το πολιτικό κόμμα) των επιστημόνων και λογίων.

Το νόημα των ιδεολογιών σε αυτό το άρθρο είναι ένας συγκερασμός των απόψεων 2 και 3. Ο συγκερασμός αυτός, υπονοεί ότι περισσότερο από μια προσωπική ιδέα, αξία, πολιτική ή κομματική άποψη -η ιδεολογία στο ευρύτερο δεσμικό της πλαίσιο είναι μια σημαντική κοινωνική διαδικασία- μια διαδικασία απαραίτητη στην κατανόηση των παρεμβάσεων για την επιλογή στόχων και την επίλυση προβλημάτων.

4.1. Οι ιδεολογίες σαν Κοινωνική Διαδικασία¹¹

Σαν κοινωνική διαδικασία, οι ιδεολογίες δεν είναι απλά και μόνο ιδέες που έχουν τα άτομα. Είναι περισσότερο πρακτικές που χρησιμοποιούνται από όλους με ένα εντελώς αυτοματοποιημένο τρόπο. Οι πράξεις ή δραστηριότητες αυτές καταλήγουν σε διαρκείς, τακτοποιημένες και υποδειγματικές σχέσεις μεταξύ των δεσμικών στοιχείων μιας κοινωνίας. Η κοινωνική δομή για παράδειγμα, είναι αποτέλεσμα των διαδικασιών κοινωνικών

αλληλοεπιδράσεων. Οι ιδεολογίες σαν κοινωνικές διαδικασίες καθιερώνουν τις αξίες προς τις οποίες κατευθύνεται μια δραστηριότητα. Με την έννοια αυτή, οι ιδεολογίες είναι ενσωματωμένες στους σημαντικότερους κοινωνικούς δεσμούς και επηρεάζουν την ατομική και την κοινωνική συμπεριφορά. Οι ιδεολογικές διαδικασίες δεν διαμορφώνουν μόνο την προσωπική μας εικόνα και την ταυτότητά μας και καθορίζουν το ποιός είμαστε, αλλά επίσης καθορίζοντας και το ποιός είναι ο κόσμος που ζούμε. Τι είναι η κοινωνία, πως λειτουργούν οι δεσμοί και οι αξίες, τι θα πρέπει να γίνει και τι είναι καλύτερο ή χειρότερο σε σχέση με τις επιλογές και τις πράξεις, γίνεται κατά κύριο λόγο κατανοητό μέσω των ιδεολογικών διαδικασιών. Η ιδεολογία καθοδηγεί τα άτομα, τους επαγγελματίες όπως τους κοινωνικούς λειτουργούς, τις ομάδες και τις επιτροπές, στην κατανόηση του περιβάλλοντός τους, στην επιλογή των στόχων τους και στην εκλογή των μέσων για την επίτευξη των στόχων αυτών. Οι ιδεολογίες προσφέρουν τις βάσεις για ατομική και δεσμική δράση, νομιμότητα και νομική κατοχύρωση του ατόμου, όπως επίσης καθορίζουν τις κοινωνικές δεσμεύσεις, τις προτεραιότητες, τις προτιμήσεις και τα πρότυπα της ατομικής και της δεσμικής συμπεριφοράς και των ανθρωπίνων σχέσεων.

Οι αντιδράσεις σε τέτοιες λέξεις όπως φτώχεια, ισότητα, φυλή, φύλο, έκτρωση, κράτος πρόνοιας, εργατικά συνδικάτα, δημοκρατία, ελευθερία και κομμουνισμός, αντανakλούν διαδικασίες σχηματισμού παραστάσεων οι οποίες όχι μόνο συνδυάζουν αντιλήψεις της υπαρξιακής μας πραγματικότητας, αξίες και μνήμη αλλά οι οποίες επίσης προκαλούν κρίσεις και εκτιμήσεις. Σαν κοινωνικές διαδικασίες, οι ιδεολογίες λειτουργούν από μια βάση βιωμένων σχέσεων και κοινωνικοποιημένων παραστάσεων. Είναι το μέσον δια του οποίου τα άτομα κοινωνικοποιούνται, αποκτούν ταυτότητα και ενεργοποιούνται συνειδητά μέσα στην κοινωνία.

4.2. Ιδεολογικά στηρίγματα των κοινωνικών συστημάτων και των συστημάτων προσωπικότητας

Με την έννοια αυτή, δημόσια ή ατομική συμπεριφορά, σπάνια προκύπτει χωρίς ιδεολογικά υπόβαθρα. Δεν είναι δυνατόν να επιλεγεί καμιά εναλλακτική δημόσια πολιτική έξω από ένα πλαίσιο αξιών. Συνεπώς, επιλογή, ερμηνεία συγκριτικών δεδομένων και αποτελεσματικές πράξεις, σπάνια είναι δυνατές χωρίς να εμπεριέχεται ιδεολογία που να αντιστοιχεί σε μια κατάσταση. Η ανεργία είναι μια κατάσταση όπου η προσφορά είναι μεγαλύτερη από τη ζήτηση εργασίας. Δημιουργείται το πρόβλημα (απραγματοποίητη αξία) στο ιδεολογικό πλαίσιο της συμπεριφοράς -εργασία είναι μια επιθυμητή αξία. Τα δεδομένα και τα «στοιχεία της πραγματικότητας» αποκτούν νόημα αποτελεσματικά, μόνο μέσα σε ένα ιδεολογικό περιεχόμενο. Οι κοινωνικοί λειτουργοί διαφοροποιούν μεταξύ του «προβλήματα» και του «πως είναι τα πράγματα» (καταστάσεις) γεφυρώνοντας το «ποιά έπρεπε να είναι και «ποιά είναι» ή αυτό που είναι με αυτό που θα έπρεπε να είναι.

Οι ιδεολογίες δικαιολογούν και καθοδηγούν την υπάρχουσα εξουσία και τις δεσμικές δομές. Δημοκρατικές ιδεολογίες καταλήγουν σε δημοκρατικές κυβερνήσεις και πολιτικούς δεσμούς οι οποίοι, με τη σειρά τους επηρεάζουν την ποιότητα και την κατανομή της ευημερίας. Οι ιδεολογίες είναι ισχυρές και η εξουσία συνδέεται με τις ιδεολογίες. Όταν μια κοινωνικοποιημένη κατάσταση συνδέεται έντονα με ένα ιδιαίτερο συμφέρον εξουσίας η κατάσταση αυτή ενσωματώνεται στην ιδεολογία.

Με την έννοια αυτή η ισχύς της ιδεολογίας σαν ένα αναλυτικό εργαλείο είναι ότι επικεντρώνεται στην ιδεολογία της εξουσίας. Το να αναλύσει κανείς την δημόσια πολιτική και την κατανομή της εξουσίας ενός έθνους χωρίς γνώση της δεμελιώδους ιδεολογικής και πνευματικής του σκέυης είναι σαν να προσπαθεί να κατανοήσει το φεουδαρχισμό και την μεταρρύθμιση χωρίς κάποια γνώση της χριστιανικής θρησκείας και της εκβιομηχανοποίησης. Ο ρόλος της Αμερικανικής Κυβέρνησης, η Αμερικανική παρέμβαση στην οικονομική αγορά η ιδιωτικοποίηση και ο οικονομικός ατομικισμός, καθώς και η εξουσία που πηγάζει από αυτά, η κατανομή του εισοδήματος και της γνώσης γίνονται απόλυτα κατανοητά μόνο όταν οι ιδεολογικές και πνευματικές τους καταβολές είναι σαφώς κατανοητές μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο.

Κριτική ανάλυση των κοινωνικών δεσμών (οι οποίοι επηρεάζουν τον τρόπο που τα άτομα συσχετίζονται στην κοινωνία) είναι πιθανότερο να αποκαλύγουν το βασικό ιδεολογικό πλαίσιο του έθνους αυτού παρά άλλοι τύποι ανάλυσης. Η ιδεολογία του οικονομικού ατομικισμού, το σύστημα της οικονομικής αγοράς και η ιδιωτικοποίηση των μέσων παραγωγής, όπως επίσης η κατανομή του εισοδηματικού πλούτου και της γνώσης, είναι αποφασιστικοί παράγοντες στην δημόσια κοινωνική πολιτική και στην πρακτική της κοινωνικής εργασίας.

Οι ιδεολογίες σαν κοινωνικές διαδικασίες συνδέουν την συμπεριφορά των κοινωνικών συστημάτων και των συστημάτων προσωπικότητας μέσα σε μια κοινωνία. Γενικές ιδεολογικές διαδικασίες στις οποίες συμμετέχουν όλοι και οι οποίες θεωρούνται νόμιμες και δεσμευτικές, λειτουργούν σαν κριτήρια μέσω των οποίων επιλέγονται οι σκοποί της κοινωνικής δράσης. Η διασύνδεση μεταξύ των κοινωνικών συστημάτων και των συστημάτων προσωπικότητας επιτυγχάνεται με την εσωτερίκευση των ιδεολογιών μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης. Οι ιδεολογικές διαδικασίες, καταλήγουν σε δεσμικά πλέγματα τα οποία είναι συνεπή στην εσωτερική τους δομή και τα οποία συνυφαίνονται με το σύστημα προσωπικότητας.

Η καπιταλιστική ιδεολογία του οικονομικού ατομικισμού, του υλισμού, της ατομικής ιδιοκτησίας και ένα επιχειρηματικό σύστημα ελεύθερο σχετικά από κυβερνητικές παρεμβάσεις, παρήγαγε τον κοινοβουλευτικό δημοκρατικό τύπο διακυβέρνησης στις καπιταλιστικές κοινωνίες και τοποθέτησε την κύρια ευθύνη για την ευημερία στο άτομο. Μέσω της δημόσιας πολιτικής, οι πολιτικοί αυτοί δεσμοί καθοδηγούν και τροποποιούν κοινωνικούς και οικονομικούς δεσμούς, έτσι ώστε να προβάλλουν την αυξημένη ευημερία, η οποία έχει οριστεί σύμφωνα με τον οικονομικό ατομισμό και τις άλλες αρχές της καπιταλιστικής ιδεολογίας.

Στις καπιταλιστικές κοινωνίες υλισμός και οικονομικός ατομικισμός ενσωματώνονται στη συμπεριφορά των δεσμικών συστημάτων και των συστημάτων προσωπικότητας.

Η ευημερία ορίζεται κατά κύριο λόγο με υλιστικούς ατομικιστικούς όρους. Οι παραδοχές της ανθρωπίνης συμπεριφοράς περιλαμβάνουν ανταγωνιστικότητα, φιλοκτημοσύνη, φιλοπονία, υλικά επιτεύγματα και ένα εργασιακό ήθος. Οι παραδοχές αυτές με τη σειρά τους επηρεάζουν τον έλεγχο των μέσων παραγωγής, την ποιότητα του πνεύματος της οικονομίας, του ορθολογισμού, της μεθοδικότητας, της συνεχούς αποταμίευσης και της επένδυσης, την αγάπη για τα υλικά αγαθά, την ατομική ευθύνη για την προσωπική ευημερία, τη διατήρηση των δεσμών όπως της «καδεστηκυίας τάξης» και της «νομιμότητας» χάριν

της προστασίας της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης. Σε αντίθεση οι ιδεολογίες που δεν προάγουν τις αξίες της ελεύθερης αγοράς προωθούν δεσμούς συλλογικού πνεύματος και ανακατανομής εισοδήματος και γνώσης όπως επίσης ευνοούν την αμοιβαία στήριξη των δεσμικών συστημάτων και των συστημάτων προσωπικότητας -περισσότερο παρά τον οικονομικό ατομικισμό. Και στα δύο αυτά συστήματα, δηλαδή, σε αυτό που στηρίζεται στις αρχές της ελεύθερης αγοράς και σε αυτό που δεν στηρίζεται στις αρχές αυτές, υπάρχει μια στενή σύνδεση μεταξύ της ιδεολογίας, της οικονομικής βάσης, των κοινωνικών σχέσεων, και των δεσμικών ρυθμίσεων.

5. Προς μια ευρύτερη κατανόηση της πρακτικής της Κοινωνικής Εργασίας

Η κοινωνική εργασία, επομένως, μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι κάτι περισσότερο από μια τεχνική ορθολογιστική διαδικασία που ασχολείται μόνο με τη συμπεριφορά που επιδιώκει την επίλυση του προβλήματος για την επίτευξη κάποιου στόχου. Την ενδιαφέρει περισσότερο η συμπεριφορά που έχει σχέση με την «επιλογή του στόχου» και με την διατύπωση του προβλήματος και όχι μόνον ο καθορισμός των μέσων για την μεγιστοποίηση επίτευξης στόχου. Η πρακτική της κοινωνικής εργασίας απαιτεί άμεμπτο κύρος αφενός και κοινωνική ευαισθησία αφετέρου. Η κοινωνική εργασία επιλέγει την μέγιστη δυνατή εσωτερική κατανόηση η οποία φωτίζει τις λογικές πλευρές των πνευματικών φαινομένων, και την μέγιστη δυνατή εξωτερική ερμηνεία η οποία φωτίζει τις κοινωνικές πλευρές των φαινομένων αυτών. Έτσι, η πρακτική της κοινωνικής εργασίας δύναται να δεχθεί την επιστημονική συμπεριφορά σαν συνδυασμό ορθολογιστικής δράσης σε σχέση με κάποιο στόχο, και ορθολογικής δράσης σε σχέση με κάποια αξία.

Αυτό διευρύνει την πρακτική της κοινωνικής εργασίας από τεχνική διαδικασία προσαρμογής μέσων για κάποιο σκοπό προς μια γενικευμένη επαγγελματική δραστηριότητα που ενδιαφέρεται επίσης για κοινωνική αλλαγή, κοινωνική μεταρρύθμιση και δημόσια πολιτική βασισμένη στην κοινωνική δικαιοσύνη, ισότητα και ηθικές δεσμεύσεις. Καθώς η πρακτική της κοινωνικής εργασίας συγχωνεύει το εμπειρικό και το κανονιστικό «αυτό που είναι» και «αυτό που πρέπει να είναι», η αξιολογική εκτίμηση της πραγματικότητας δεν είναι πλέον μια ουσιώδης δυσκολία. Ενδιαφέρεται τόσο για την επιστημονική στάση όσο και για τα βιωματικά ή υπαρξιακά προβλήματα.

Αξιολογική ερμηνεία στην πρακτική της κοινωνικής εργασίας είναι μια ξεχωριστή έννοια, διαφορετική από την αξιολογική κρίση. Επαγγελματικές παρεμβάσεις της κοινωνικής εργασίας και η κατανόηση της κοινωνικής δράσης βασίζεται στην αξιολογική ερμηνεία. Οι αξίες ενός επαγγελματία καθορίζουν ποιές ερωτήσεις θα γίνουν σε μια διερεύνηση, ποιά θέματα θα επιλεγούν για επαγγελματική έρευνα, ποιά μέθοδος θα χρησιμοποιηθεί κι αν ένας στόχος ή μια παρέμβαση είναι δικαιολογημένη. Η σχετικότητα των αξιών¹² λειτουργεί σε διάφορα επίπεδα. Υπάρχει δεοντολογική ερμηνεία στην απόδοση μιας αξίας σε ένα αντικείμενο έρευνας. Υπάρχει επίσης η ορθολογική ερμηνεία βάσει της οποίας ο επαγγελματίας επιδιώκει τη λογική συσχέτιση μεταξύ των φαινομένων σε σχέση με την αιτιολογία τους. Το θέμα της αξιολογικής ερμηνείας είναι να προσδιορίσουμε τις αξίες προς τις οποίες τείνει μια δραστηριότητα και όχι να αποφανθούμε αν οι δραστηριότητες αυτές είναι καλές ή κακές.

Η αξιολογική ερμηνεία είναι αποφασιστική στη πρακτική της κοινωνικής εργασίας. Σε συνδυασμό με άλλες μεθόδους διαφωτίζει, ευαισθητοποιεί και ανακαλύπτει σχέσεις μεταξύ των κοινωνικών φαινομένων -κυρίως όταν αξιολογεί συγκρινόμενες ερμηνείες του ίδιου φαινομένου. Αυτό είναι καθοριστικό στην χάραξη της κοινωνικής πολιτικής και των προβλημάτων της κοινωνικής εργασίας. Με την έννοια αυτή οι αξιολογικές ερμηνείες ενισχύουν παρά υποσκάπτουν τη σχετική αντικειμενικότητα. Ο πραγματικός κίνδυνος δεν είναι συνήθως ότι η δημόσια κοινωνική πολιτική και οι παρεμβάσεις της κοινωνικής εργασίας είναι αξιολογικά σχετικές ή ιδεολογικά ενταγμένες, αλλά ότι αυτή η ιδεολογική ένταξη έχει αφεθεί σκόπιμα χωρίς να αναλυθεί -υποφαινόμενη παρά εκπεφρασμένη.

Είναι καθοριστικό ωστόσο να διακρίνουμε τα κανονιστικά στοιχεία στον σχεδιασμό κοινωνικής πολιτικής και στην πρακτική της κοινωνικής εργασίας παρά να υποστηρίζουμε την άποψη ότι μια τεχνική παρέμβαση της κοινωνικής εργασίας δεν είναι φορτισμένη ή ότι η όποια γνώμη σε σχεδιασμό δημόσιας πολιτικής είναι «τόσο καλή όσο και οποιαδήποτε άλλη», απλά και μόνο επειδή η ανάλυση περιλαμβάνει αξιολογική ερμηνεία. Από το άλλο μέρος οι κοινωνικοί λειτουργοί πρέπει να αποφεύγουν να κάνουν *ad hoc* προσωπικές αξιολογικές κρίσεις για τα κοινωνικά φαινόμενα. Δεν θα πρέπει να συνιστούν τρόπους δράσης με το να υποδεικνύουν ότι οι συστάσεις τους είναι αναγκαία και αναπόφευκτα συμπεράσματα αντικειμενικών γεγονότων. Μάλλον πρέπει να δεχθούν ότι σαν ανθρώπινα όντα είναι προϊόντα κοινωνικοποίησης, πρέπει να έχουν επίγνωση ότι οι προσωπικές αξίες υπεισέρχονται στην επαγγελματική τους πρακτική και πρέπει να είναι ενήμεροι της κανονιστικής και υπαρξιακής πραγματικότητας της πρακτικής της κοινωνικής εργασίας.

Η πρακτική της κοινωνικής εργασίας είναι ορδή ένας συνδυασμός ορθολογιστικής δράσης σε σχέση με ένα στόχο και μια ορθολογιστική κανονιστική δράση σε σχέση με μια αξία. Το κανονιστικό στοιχείο καθίσταται όλο και περισσότερο αντικείμενο έρευνας, καθώς η επιστήμη και η τεχνολογία αρχίζουν να συνεισφέρουν στην επιλογή των στόχων και να διευρύνουν τα ενδιαφέροντά της, έτσι ώστε να συμπεριλάβουν την επίτευξη των ανθρώπινων σκοπών μέσω της πολιτικής και ηθικής δράσης. Οι σύγχρονες κοινωνίες τείνουν προς την κατεύθυνση αυτή. Το Ίδρυμα τεχνολογίας της Μασαχουσέτης, η ακρόπολη της τεχνολογίας και του τεχνικού ορθολογιστικού μοντέλου, στην πιο φιλόδοξη αυτοκριτική του των 25 χρόνων, κάνει ουσιαστικές αλλαγές στην ανώτατη εκπαίδευση για να δώσει περισσότερη έμφαση στις κοινωνικές συνέπειες της επιστήμης και της τεχνολογίας. Η προσπάθεια αυτή ξεπερνά την επιθυμία να εντάξει περισσότερες ανθρωπιστικές σπουδές στο πρόγραμμα των δετικών επιστημών. Μάλλον προτίθεται να δημιουργήσει μια προσέγγιση στη μάθηση που συνδυάζει την τεχνική ικανότητα και την κοινωνική υπευθυνότητα. Ο πρόεδρος Gran του τεχνολογικού αυτού ιδρύματος, είπε ότι, αν προτίθεται κανείς να κάνει υπεύθυνη δουλειά στην εκπαίδευση των μηχανικών, πρέπει να συνδυάσει διάφορους τύπους σπουδών που έχουν σχέση με τον άνθρωπο, τις κοινωνικές αξίες και τους τρόπους διατύπωσης των προβλημάτων¹³.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Για την επιστημολογία και κοινωνιολογία της γνώσης βλέπε:
BRITTAN A (1973) *Meanings and Situations*, Boston: Routledge and Kegan Paul

HABERMAN J. (1972) Knowledge and Human Interests. Boston: Beacon Press

MANHEIM K. (1985) Ideology and Utopia. NY, Harvest HBJ Book

WEBER M. (1974) "Objectivity in Social Science and Social Policy" in Gresham, Riley (Ed). Values Objectivity and the Social Sciences. Reading MA, Addison-Wesley

2. WACH M. (Ed) (1985) Ethics in Planning. New Brunswick, NJ: The Center for Urban Policy Research. Rutgers University

3. Για την κρίση των επαγγεμάτων βλέπε:

HUGHES E. "The Study of Occupations" in Merton R.K et al (Eds). Sociology Today (NY Basic Books 1959)

LYNN K. Introduction to "The Professions". Fall 1963 issue of Deadulus, Journal of the American Academy of Arts and Science

ETZIONI A. "The Active Society". (NY Free Press 1968)

GLAZER N. "The Schools of the Minor Professions". Minerva 1974

MOORE W. "The Professions" (NY Russel Sage Foundation 1970)

4. Η περισσότερο κακοποιημένη έννοια της ιδεολογίας είναι αυτή που την φέρνει σε αντίθεση με την επιστήμη. Κατ' αυτόν τον τρόπο η επιστημονική προσέγγιση η οποία αντιπαραθέτει τις ιδέες με την εμπειρική μαρτυρία, φαίνεται να είναι ανταγωνιστική προς την ιδεολογική ανάλυση μιας και αυτή υποστηρίζει, ότι η ιδεολογία πείθει για την αλήθεια χωρίς να την αποδεικνύει. Αυτή η έννοια πάντως δεν ισχύει εδώ. Εξάλλου, ο υποτιθέμενος ανταγωνισμός ανάμεσα στην ιδεολογία και Επιστήμη είναι τεχνητή και χρονολογείται στην περίοδο εισαγωγής του καπιταλισμού ανάμεσα στον 16ο και 18ο αιώνα.

5. Επιστήμη δεν σημαίνει ούτε ότι η πρακτική της είναι απρόσβλητη από την υποκειμενικότητα των προβλέψεών της, ούτε ότι δεν μπορεί να λειτουργήσει σαν ιδεολογία. Τα έργα του Adam Smith, του Marx και του Darwin για παράδειγμα είναι επιστημονικά έργα, αλλά από την άλλη λειτουργούν σαν ιδεολογίες (οικονομικός φιλελευθερισμός, επιστημονικός σοσιαλισμός και κοινωνικός Δαρβινισμός).

6. Για την περιγραφή αυτού του θέματος:

BERSTEIN R.J. (1976) "The Reconstruction of Social and Political Theory". (NY: Harcourt Brace, Jovanovitch

Αυτός ο τομέας βασίζεται κυρίως στον:

SCHONN D. "The Reflective Practitioner" (NY: Basic Books 1983).

7. HABERMAS J. "Knowledge and Human Interests", op. cit. and Schon D. "The Reflective Pratitioner", op. cit. attribute this to August Compte.

Βλέπε επίσης:

ARON R. "Main Currents in Sociological Thought I" (NY: Anchor 1968, p 73)

8. Για κοινωνικές αξίες εργασίας:

LOEWENBERY FM. "Fundamentals of Social Work Interventions". (NY: Columbia University Press 1983)

ZASTROW C. "The Practice of Social Work" (Homewood IL: Irwin-Dorsy 1981).

Για κοινωνικό σχεδιασμό:

DALTON LC. "Why the Rational Paradigm Persists", and Gill in Journal of Planning. Education and Research, Vol 5,2 Winter 1986, CSP

9. ABERCROMBIE N. et al "Dictionary of Sociology" (NY: Penguin 1984)

10. Για έννοιες ιδεολογίας:

BARADAT LP. "Political Ideologies". (Englewood Cliffs, Prentice Hall 1984)

THERBORN G. "The Ideology of Power and the Power of Ideology". London. Villiers Publications 1980

BLACKBURN R. (Ed) "Ideology in Social Science" (NY: Vintage Books 1973)

11. Για την συζήτηση του Max Weber πάνω στην αξία της σχετικότητας:

BENDIX R. Max Weber: "An Intellectual Portrait". (Garden City, NY, Harper 1963)

Shils E. and FINCH H. (Eds) "The Methodology of the Social Sciences" (Glencoe: Free Press 1949)

WEBER M. "Economy and Society". (NY: Bedminster 1968)

12. BOSTON GLOBE October 10, 1986, pp 1,50